

בית כנסת "אגודת אֶזְזִים רמב"ם"
רזוב אצ"ל 32 רמת עמידר, רמת גן
שנה ז' זרש טבת תשס"ג ג' גליון מס' 67

האם ניתן לכתוב סת"ם או לתקן ספר תורה, בעט נובע

חקר הלכה ומנהג:

פסק הרמב"ם בפ"א תפילין ה"ג שאחד משני הדברים שבתפילין הוא שכותבין אותן בדיו, ובהלכה ד תיאר את דרך עשייתו, ובכל זאת אם כתב שלשתן (=סת"ם) במי עפצא וקלקונתוס **שהוא עומד ואינו נמחק, כשרין**. בהלכה ה, הדגיש רבנו שההקפדה על הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בדיו באה למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדום והירוק, שאם כתב בצבעים אלה וכיוצא בהן וכן בזהב, כתיבתו פסולה. וראה הערות המאה"ג הגר"י קאפח לאופן עשיית הדיו בהביאו לשונות רבנו בפרוש המשנה ובתשובה, וכן ראה פירוט נרחב בספרו הליכות תימן (ירושלים תשכ"א) עמ' 237, ודרך שמוש בעמוד 4-53 בפרק עשירי מהלכות ספר תורה ה"א, באותם עשרים דברים הפוסלים ספר תורה, כתב רבנו בתנאי השמיני: "שנכתב שלא בשחור העומד". כאן הדגיש מו"ר: "רבנו לשיטתו **שכל שחור כשר אף לכתחילה**, ולא אמרו בדיו אלא למצוה, חוץ מפרשת שוטה דדוקא בדיו, כתב שיכול להמחות" * (אות ו).

מכאן למדנו, שאם ישנו צבע שחור שאינו מורכב באופן ברור מאותם חומרים שנזכרו בהלכה, אלא שלשבו של אותו צבע שחור יאמר שהוא עומד, דהיינו בר קיום, ואינו נמחק בנקל, שהרי גם דיו המורכב לפי התנאים הנזכרים ימחק אם נגרוד ונשפשף את הכתב, אזי כשר לכתוב בו. ואכן, כהבנתו של מו"ר זוהי גם הבנת הרב 'ביאור הלכה', חלק אורח חיים, סימן לב ס"ג, ד"ה יכתבם בדיו שחור, שכתב: "ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות תפילין שכתב דהלמ"מ דנאמר שיהיו כותבין בדיו לא נאמר רק למעט שאר מיני צבעונין כגון האדום והירוק... דבכל דבר שיעשה ממנו מראה שחור כדיו כשר, ורק שיהיה מתקיים, וכן כתב בהלכות ס"ת א' מעשרים הדברים הפוסלים ס"ת הוא אם נכתב בלא שחור העומד... שכיון שהיתה ההלכה שיכתוב בדיו, אף דדיו לאו דוקא להרמב"ם, וה"ה כל מראה שחור אבל על כל פנים שיהיה מראיתה שחור כמו דיו". עיי"ש באורך שדן גם בצבע כחול. וראה גם למאירי בחבורו 'קרית ספר' (מהדורת ר"ש דיקמן, ירושלים תשכ"ה), מאמר ראשון חלק רביעי, עמ' לא-לג, מה שכתב בזה.

נותר לנו לברר כעת במה כותבין? בהרמב"ם אין גילוי דעת אלא שצריך לכתוב ותו לא. התיבה "קולמוס" בדבריו אינה אלא שגרת לשון בלבד ומשמעותו, כלי המשמש לכתובה. אך האם דוקא בקנה סוף כפי שרגילים לומר או בנוצה בלבד? והנה מרן השו"ע חיו"ד סימן רע"א ס"ז, מורה שכותבין ביד ימין מבלי לדון בכלי הכתיבה, ואילו רמ"א הוא שכתב: "י"א שיש לכתוב בקולמוס של קנה ולא בנוצה", ומקורו המרדכי גיטין דף י"א א, סימן שכז, אלא שהש"ך בסקי"ג, דוחה הוראת רמ"א ומקיים מנהגם לכתוב דוקא בנוצה, ועיין מש"כ פתחי תשובה סקכ"א. וכבר ראיתי מכמה שנים לאחד מן הראשונים שדן בהכשר כתיבה ב"קנה של ברזל", אלא שאיני זוכר כעת מי והיכן, ויתכן שמן הדין לית לן בה, שכשם ששחור העומד כותבין בו לכתחילה, אף "קנה של ברזל" הממולא בדיו יהא מותר לכתוב בו סת"ם ולתקן ספרי תורה, והיינו עט נובע.

• ראה משנה תורה, הלכות שוטה פ"ד ה"ז, ובהערה אות טו.
בחיבורו 'הליכות תימן', עמ' 237, כותב הגר"י קאפח: "היו לבלרים שלדבריהם ידעו לעשות את הדיו כפי שכתב הרמב"ם בהלכות ס"ת". (=תפילין).
בהקשר לזה, לפני עשר שנים, שנת תשנ"ג, הראני ידידי ירא ה' מרבים הד"ר שאול וואלך הי"ו מהמחלקה לכימיה באוניברסיטת בר אילן, את הדיו שהצליח להפיק, ולדבריו, דיו זה עשוי כמשפט הרמב"ם בהלכה, וכן אמר לי שהציגו לפני המאה"ג הגר"י קאפח זלה"ה.

רבני תימן : רבנו יחיא בר' יהודה צעדי זצ"ל (התצ"ג- 1733 , ה'תקס"ח-1808)

רבנו יחיא מבחירי וממיוחסי חכמי צנעא, היה בן שבע שנים לערך עת נסתלק אביו הגדול ר' יהודה בשנת ה'ת"ק – 1740, עליו כתבנו בגליון 55 חדש טבת תשס"ב. יוצא איפוא, שרבנו יחיא נולד לאביו לעת זקנתו, אם אכן תאריך לידתו כפי שמציינים דורשי רשומות הינו נכון.

הוא נתמנה דיין בבית דינו של מהרי"ץ בשנת תקמ"ה-1785 בהיותו בן חמישים וחמש שנים, ושימש בכהונה זו משך עשרים ושלוש שנים עד לשנת אסיפתו. יחד איתו בבית הדין ישב עמיתו ר' יחיא בן הרה"ג דוד משרקי, ויש לציין שזהו ההרכב האחרון שישב בבית דינו של מהרי"ץ, אולם עשר שנים קודם אסיפתו של מהרי"ץ (תקס"ה-1805), ישב עמם הדיין הותיק ר' שלמה בן ישועה אלגימל שנסתלק בשנת תקנ"ה-1795. לרבנו יחיא נמצאו פסקי דין אותם כתב או שהוא חתום עליהם, כדוגמת פסק הדין שעסק בהכשר עוף שקורין לו "שחימה", ולדעת המאה"ג הגר"י קאפח כפי שהגיד לי, הוא מין ממיני "אלעוקאב", שהוא סוג של חוגלה. פסק זה מופיע בשו"ת פעולת צדיק חלק א סימן מא, ועליו חתומים בנוסף לרבנו יחיא, מהרי"ץ ור"י משרקי.

פסק נוסף העוסק בחזקת בית כנסת, בפרט כשלא הגיעו לשלטון מוחלט של אחד הצדדים מחמת חסרון כיס, מוצא לו ביטוי באחד מן הפסקים עליהם הוא חתום:

"בהכ"נ אלמסורי נתפשרו בעליה יודא ויוסף ויחיא ילדי סאלם אלמסורי, עם הקהל שהיו רגילים להתפלל בה, שעל הקהל לשלם ההוצאות להשיג רשיון להחזיר בנינה ויבנו אותה הקהל מממונם ואין על בעליה שום חיוב ולא תביעה מכל הוצאות הרשיון והבנין. ושני הצדדין, הבעלים והקהל, הקדישו בהכ"נ הנז' הקדש גמור מוחלט לרבים להתפלל בה. וקנו ק"ש חג"מ כתרז"ל (=קנין שלם חמור גמור כתקון רבותינו ז"ל), יום ב שני תמוז בק"ה" (לשטרות, התקנ"ד-1794). והחתומים ר' שלמה בן ישועה אלגימל, רבנו יחיא ור' יחיא משרקי. (מתוך: הרע"מ קורח, סערת תימן, ירושלים תשי"ד, עמ' כב, הע' 21).

לרבנו יחיא נולדו שלשה ילדים, יחיא צאלח וחנה. עליו ידועים פרטים אישיים מכמה מסמכים המצויים בפנקס בית דין צנעא הידוע בשם "אלמסודה", בהם נתבארו פרטי קנין שעשה.

אף שאביו ר' יהודה קנאי גדול היה ושותף פעיל במחלוקת שפרצה בצנעא בסביבות שנת ה'ת"צ-1730, בנוגע לנוסח התפילה ושמירת המנהגים הקדומים, מכל מקום לא נראה שרבנו יחיא הכניס עצמו בכל זה, ודי היה לו בכך שדרך בדרכו של אביו.

פרטים נוספים עליו או איזכורים לפסקי דין ומעשים עליהם הוא חתום והקשורים בו, ראה הגר"י קאפח, הליכות תימן, ירושלים תשכ"א, עמ' 78, משה גברא, אינצקלופדיה לחכמי תימן, בני ברק תשס"א, עמ' 532-531 ובביליוגרפיה שם.

רבנו יחיא נאסף לחיי נצח בצנעא בשנת ה'תקס"ח-1808 בהיותו בן שבעים וחמש שנים.

כתב : הרב אהרן קאפח

ברכות לחברים יעקב ויואל כהן לנישואי הנכד הבן עדאל

שיעורים וחוגים המתקיימים בבית הכנסת:

יום שלישי שעה 20.00	שיעור עם הרה"ג רצון ערוסי	רמב"ם הלכות תרומות
יום שני שעה 20.00	שיעור עם הרבנית יונה כהן -	שיעור לנשים מעניני דיומא
יום שבת שעה 04.30	שיעור עם שלמה שוכר -	משנה עם פרוש הרמב"ם
יום שבת שעה 14.00 - 15.45	שיעור עם הרב אהרן קאפח	גמרא מסכת ברכות
מוצ"ק שעה 18.00	שיעור עם הרב אהרן קאפח	רמב"ם הלכות שבת
בימים א-ה מתקיים כולל פנסיונרים בין השעות 08.00-09.00	בהשתתפות הרב אריה נדב.	אגרות הרמב"ם
בימים א-ד מתקיים שיעור במדרש הגדול ובמסכת חולין בין השעות 16.00-19.00	עם שלמה שוכר.	
ביום חמישי מתקיימת קריאת פרשת שבוע שנים מקרא ואחד תרגום בין השעות 17.30-19.00.		

שעות התפילה לחודש טבת

שחרית שבת : 06:45 מנחת שבת : 15:45

שחרית חול: מנין ראשון תפילה 05.30 שני וחמישי 05.15 מנין שני : תפילה 06.00 מנחה וערבית בחול 16.15

השתתפו בהכנת הגיליון : משה חמדי והרב אהרן קאפח

לתגובות והערות ניתן לכתוב לפי הכתובת רחוב סירת דוכיפת (החבלנים לשעבר) 10 רמת גן